

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGI

Sayı 92

Yıl VIII

Haziran 1970

TÜRKLERDE MİNYATÜR SANATI

İsmet Binark

Ortaçağ Avrupasında el yazması kitapların bölüm başlarındaki ilk harfler "minium" denilen maden kırmızısı (sülüğen) ile boyanıp süslenirdi. Daha sonraları kitapları süslemek için yapılan resimlere de bu ad verilmiştir. Minyatür kelimesinin Türkçe'de, Arapça'da ve Farsça'da bir karşılığı yoktur. Türk dünyasında eskiden beri minyatüre "nakış", nakış yapana da "nakkaş" denilmiştir.

Minyatür, hikâye, şiir ve tarihin canlı bir tercümesidir. Bir minyatüre bakıldığında, o eseri ortaya koymuş olan sanatkarın içinden yetiştiği cemiyetin ahlâk ve âdetlerini, o devir insanının giyiniş tarzını, tarihî hâdiseleri günümüze kadar getirdiği görülür.

Minyatür, diğer bir tâbirle nakış resim şöyle yapılır:

Minyatürün kendine has özellikleri vardır. Figürleri birbirini kapatmayacak şekilde dizmek, geriye kalan figürleri kâğıdın üst tarafına çizmek, şahısların iriliğini önemlerine göre tesbit etmek, manzarada uzaklığı renk ve boy nisbeti yönünden belirtmemek, en ince teferruatı dahi işlemek, renkleri ışık-gölge tesiri aramadan sürmek, bu özelliklerin başlıcalarıdır. Minyatürde kullanılan boyalar, toprak boyadır. Kullanılmadan önce, toprak boya su ile eritilir. Boyaların sabit olması için 18. asra kadar içine yumurta sarısı ilâve edilmiştir. Yumurta sarısı karıştırılmış boyalar sabit ve parlak olduğu gibi, resimlerde kabarıklık da meydana getirir ki, minyatürde bu makbül addedilir. Ancak yumurta sarısı ile hazırlanan boyalarda, her kullanışta taze yumurta sarısı ilâve edilmiş boya hazırlamak mecburiyeti vardır. Zira, içine yumurta sarısı karıştırılmış boya kuruduktan sonra tekrar karıştırılamıyacağı için ikinci defa kullanılamaz. Bu mahzurundan dolayı, sonraları toprak boyaların içine yumurta sarısı ilâve edilmesinden vazgeçilmiş, onun yerine, tutkal kullanılmıştır. Bu usulde, önce tutkal suda eritilir ve içine bir damla saf pekmez veya iki damla üzüm suyu karıştırılır. Bu şekilde yapılan boyalar kuruduktan sonra istenildiği zaman tekrar su ile eritilir ve kullanılabilir. Tutkal suyuna saf pekmez veya üzüm suyu karıştırıldığında, boyalarda bir

parlaklık meydana gelir. Tutkal yerine zamk-ı Arabî de kullanılabilir. Ancak bu tarzda boyalar parlak olmadığı gibi, zamanla da kararır.

Minyatürde akar sular gümüş suyu ile yapılmıştır. Gümüş, jelâtin suyu içinde eritilir, kâğıt üzerine sürülür ve mührelendiği zaman aynen su gibi parlar. Yalnız gümüş, havanın oksijeniyle temas neticesi oksitlendiğinden, zamanla minyatürdeki bu satırlar kararır. El yazması kitapların sahifelerinin etrafındaki cetvellerde bir takım kesikler görülür. Bu kesikler bakırdan elde edilen parlak yeşil renkte ve "jengâr" adı verilen boyanın bakır oksitinin eseridir.

Minyatür için pamuktan yapılmış ve hint kâğıdı denilen kâğıt ile, parşömen denilen ipekli kâğıttan başka âharlı kâğıt da kullanılırdı. Âhar, muhtelif maddelerden yapılırdı. Nişasta, yumurta akı, nişadır, kitre, zamk-ı Arabî, üstübeç bunların başlıcalarıydı. Bunlar, teker teker veya karışık olarak kullanılır, bazen de, birkaç cins tabaka teşkil edecek şekilde kâğıt üzerine sürülürdü. Kâğıdın âharlanması iki şekilde olurdu. Âhar yapımında kullanılan maddeler sıcak suda eritilir, kıvamınca karıştırılır ve kâğıt bunun içine daldırılırdı. Bir diğer usül de, sünger veya pamukla bunları kâğıdın üstüne sürüp kurutmaktı. Bir kat âhar sürülmüş kâğıtlara tek âharlı, iki veya daha ziyade âhar sürülmüş kâğıtlara çift âharlı denirdi. Kuruyan kâğıt kuru cevizden bir tahta üstünde mühre ile mührelenir, yani parlatılırdı¹.

Minyatürde boyaları sürmek için kullanılan fırçalar üç aylık beyaz kedinin ense tüyünden yapılır. Bu kıllar ince bir ibrişimle bağlanır, bağlanan yer tutkalanır ve güvercin kanadından çıkarılmış ve hazırlanmış kalemin içine yerleştirilir.

Minyatürde yapılacak konu önce eskiz "esquisse" olarak bir kâğıt üzerine işlenir. Son şeklini aldıktan sonra asıl sahife üzerine çizilir. Desen önce ince bir fırça ile ve "uhra" denilen kiremit rengi bir boya ile çizilir. Desen çiziminde siyah ve kahverengi boya kullanılmaz. Zira bu boyalar, altın ve diğer boyalara tesir edip, onları bozarlar. Ayrıca desenin gayet ince çizilmesi de şarttır. Bâzan kâğıdın üstü zemin olarak zamklı üstübeç veya boyaların daha parlak görünmesini temin için altın tabaka ile örtülür. Altının boya sürülmeden önce kullanılması icabeder. Altının sürülmesinden önce boya kullanılırsa, boyalar parlamaz. Çizgiler arasındaki boşluklar boya ile kapatıldıktan sonra, çin mürekkebiyle saç, sakal, yüz, elbise kıvrımları, elbise üzerindeki tezyinat, altın işlemler, ağaç ve çiçekler gibi ince teferruat tamamlanır. Siyah renkte olan çin mürekkebi, susam yağından elde edilmiş is ile yapılır. Öküz

(1) İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*. Hayat Tarih Mecmuası, 1967, 9 Sayı.

derisinden elde edilen bir tutkalla karıştırılarak macun haline getirilir, kuruduktan sonra tekrar su ile karıştırılarak mürekkep şeklinde kullanılır.

Türklerde resim ve minyatür sanatlarının tarihi, onların Orta Asya'da tarih sahnesine çıktıkları devirlere kadar uzanır. Minyatürün bir Orta Asya Türk sanatı olduğu son araştırmalar neticesi kesinlikle ortaya konmuştur.

Ondokuzuncu asrın ikinci yarısından bu yana, arkeolog ve sanat tarihçileri tarafından Türklerin anayurdu olan Orta Asya toprakları üzerinde yapılan kazı ve araştırmalar, Türk sanatının bugüne kadar bilinmeyen birçok yönlerini aydınlatmış ve gün ışığına çıkarmıştır. Öyle ki, Orta Asya'da yapılan bu araştırmalar neticesi elde edilen bilgi ve materyaller, ilim ve sanat dünyasına Türklerin eski kültür ve medeniyetlerini tasvir edebilir bir duruma gelmiştir.

Türklerin anayurdu Orta Asya toprakları üzerinde ilk araştırmaların 1898 yılında Finli Baron C. Munch ile Dr. Otto Donner tarafından Şarkî Türkistan çevresinde yapıldığını görüyoruz. Aynı yıl Rus arkeologu Klementz aynı çevrede Turfan harabelerini tetkik ediyor. 1900-1901 yılları arasında İngiliz Aurel Stein, Hoten civarında araştırma gezilerinde bulunuyor ve kazılar yapıyor. Daha sonra Alman heyetlerinin araştırmaları bunları takib ediyor. Alman Hükümeti ve ilim cemiyetlerinin geniş maddî yardımıyla desteklenen bu araştırmaların neticeleri, diğerlerine nispetle daha verimli oluyor. Alman heyetlerinin bu araştırmaları 1902-1903 yılında başlayıp 1914 yılına kadar devam ediyor. Bu Alman heyetlerinin ilmi araştırma ve kazılarına başkanlık edenlerden Grünwedel ile, A. von le Coq ve İngiliz Aurel Stein'in Orta Asya'da yaptıkları araştırmalar ve bunlardan von le Coq'un "Uigurica" adıyla üç büyük cilt halinde neşrettiği Turfan, Karahoğu, Biş Balık gibi Uygur-Türk şehirlerinde bulunmuş fresk (duvar resmi), resimli ve minyatürlü kitaplar milâttan sonra 7. ve 9. asırlarda bu sanatların Türkler elinde ne derece ilerlemiş olduğunu açıkça gösterir.

1902 yılında Japon Kontu Otani, 1906 - 1909 yılları arasında Fransız Sinologlarından Paul Pelliot kazı ve araştırmalara devam ediyorlar².

A von le Coq'un Orta Asya'daki araştırmaları neticesi, Türk resminin çok tekâmül etmiş olduğu tespit edilmiştir. Uygur-Türk şehirlerinde yapılan kazı ve araştırmalar, Uygur Türklerinde resim sanatının özellikle duvar resmi (fresk) şeklinde geliştiğini ortaya koymuştur.

(2) İsmet Binark, *Vakıflar Ve Uygur Türklerinde Vakıf*, Türk Kültürü, 1969, 78. Sayı.

Burkan-Sanem adı verilen mâbetlerin duvarlarına Bezeklik tâbir edilen boyu beş-altı metreyi aşan büyük duvar resimleri yapılmıştır³.

Orta Asya'da kâğıdın icadiyle birlikte, duvarlara yapılan resimlerin daha tekâmül etmiş örneklerinin kâğıt üzerine işlendiği görülür. Uygur Türklerinin kitap resimleme sanatı, duvar resimleme sanatının ayıdır. Gayet tabii kitap resimleri, duvar resimlerine nispetle küçük ölçüde yapılmıştır.

Doğu minyatür sanatı üzerindeki çalışmalar ve neşriyat, son asır içerisinde gelişme kaydetmiştir. Ancak bu konudaki neşriyatın bir kısmı Türk minyatürünü ihmal etmekte ve sathî bir görüşle geçiştirmektedir. İleri sürülen görüşler bu araştırmayı yapan batılı sanat tarihçi ve araştırmacılarının sadece görebildikleri mahdut malzemeye inhisar etmektedir. Bu sathî görüşle de, Türk varlığının eserleri yabancı unsurlara bağlanmaktadır.

Sekizinci asırda Doğu Türkistan'da Mani dinini kabul etmiş Uygur Türklerinin ileri bir kitap ve resim sanatına sahip olduğu, birçok batılı sanat tarihçi ve araştırmacılarınca dikkate alınmayan ve üzerinde durulmayan bir husustur. Halbuki Orta Asya'da Uygur-Türk şehirlerinde yapılan kazı ve araştırmalarda, özellikle Grünwedel ve A. von le Coq'un Turfan kazılarında ele geçen Uygur minyatürleri, Orta Asya Türk minyatür sanatı ve 8-9. asırlarda Bağdat mektebine yaratıcı mahiyette tesirler yapan Uygur Türk minyatür sanatı hakkında yeterli fikir vermektedir.

Orta Asya'da Türklere ait olan sanat eserleri batılı sanat tarihçi ve araştırmacılarınca Çin'e, İran gibi yine Orta Asya Türk yurdunun bir parçası olan ülkelere yapılanlar da, sanatkârları Türk bile olsa İran'a izafe ve maledilmişlerdir. Halbuki, Çin'de ve İran'da minyatür sanatının gelişmesi buralara giden Uygurlu nakkaşların kendi sanat damgalarını gittikleri bu ülkelere vurmasıyla başlamıştır.

Fransız Şarkiyat âlimi Clément Huart, Les Calligraphes et les miniaturistes de l'orient musulman adlı eserinde, İslâmiyetten sonra Türk, Acem ve Arap medeniyetlerinin müşterek eseri olan minyatürün, Orta Asya'daki eski Türk resim sanatının İranlılara geçmesiyle meydana geldiğini söyler. Yine bu yazara göre, İran'da ilk minyatürleri yapanlar Orta Asya'dan gelmiş olan sanatkârlardır. Orta Asya'nın üstün sanatı Selçuklular ve Osmanlı Türklerinde devam etmiştir. Orta Asya, güzel sanatlardan resmin daima işlene işlene inkişaf ettiği bir sa-

(3) İsmet Binark, *Orta Asya Türk Resim Sanatı*. Türk Kültürü, 1966, 47. Sayı.

hadır. Bu hususta Türklerin hizmeti büyük olmuştur. Ayrıca resmin İran sahasında inkişafı Orta Asya resim tarihinden sonradır⁴.

İran'da minyatür sanatı 13 ve 14. asırlarda İlhanlılar zamanında onların saraylarında çalışan Uygurlu Türk nakkaşların getirdikleri Orta Asya Türk resminin tesiriyle başlamıştır. 13. asırdan itibaren İran, Orta Asya'dan bu ülkeye gelip yerleşen ve Önasya resminin çehresini tamamıyla kendi millî üslûplarına göre değiştirip yenileyen Orta Asyalı Uygurlu sanatkârların tesiri altında kalmış, Orta Asya Türk tesiri bu yolda Maverâün-nehr'e ve oradan bütün İran'a girip hâkim olmuştur.

İran'da sanat hayatı Orta Asya'dan gelen Türkler tarafından ilerletilmiştir. Cengiz ve Timur istilâlarından sonraki İran eserleri ve nakışlar hep Orta Asya'dan gelen sanatkârlar tarafından yapılmıştır. 14. asırda İran'ı istilâ eden Moğollar beraberlerinde Uygurlu kâtipleri (bahşı) ve nakkaşları da getirmişlerdi. Uygurlu kâtiplerin Moğollar hizmetinde yazmış oldukları eserler, yine Uygurlu nakkaşlar tarafından resimlendirilmiştir. Timur devrinde Herat bu yüzden dünyanın en ileri sanat ve bir minyatür merkezi olarak gelişmiştir.

Moğolların İran'ı istilâsından sonra İslâm minyatür sanatında büyük bir değişme görülür ve Uygurlu nakkaşların üslûbu İslâm resmine hâkim olur. 14. asrın ilk yarısında İran'a hâkim olan İlhanlılar (Moğol) devrinden günümüze kadar Reşideddin'in *Cami-üt-Tevarih* adlı eserindeki minyatürler, bu ekol ve üslûbun en güzel örneklerindedir. Moğolların İran minyatür sanatına getirdikleri yeniliklerden birisi de, dinî konulu kitapların resimlendirilmesi olmuştur. 14. asrın ikinci yarısında Tebriz ve Bağdat çevresinde hüküm süren ve bir Türk devleti olan Celâyirîler zamanından kalan Şehnâme'deki minyatürlerde de Uygur Türk tesiri açık olarak görülür. İran minyatürlerinde görülen tipler Orta Asya tipleridir. Elbiselerde, oturuşlarda, diz çökmelerde bu husus ilk bakışta dikkati çeker.

Manî dinine mensup Uygur Türklerinin 8-9. asırlarda Burkan-Sanem denilen mâbetlerinin duvarlarına yaptıkları ve Bezeklik tâbir olunan duvar resimleri ile, İslâm dünyasında yapılmış olan minyatürler arasındaki açık ve kesin benzerlik, müslüman minyatür sanatına tesir etmiş olan hakikî kaynağı gösterir. Moğol, İran ve Arap resim üslûplarının başlangıcı, Uygur nakkaşlarının minyatürlü yazmaları ve daha sonra da Doğu Türkistan'dan İran'a getirilen sanatkârlar vasıtasıyla başlamış ve gelişmiştir. Manî dinine mensup Uygur Türklerinin 9. asırda Abbasî

(4) Clément Huart, *Les Calligraphes et les miniaturistes de l'Orient musulman*. Paris 1908.

İmparatorluğu hudutları içersinde yayılmış bulunmaları, ayrıca Selçuklu ve Moğolların saraylarında kâtip ve nakkaş olarak Uygur Türklerinin buldukları, yukarıda ileri sürdüğümüz hususu teyid etmektedir.

Uygurlu kâtip ve nakkaşlar 9. asırda Bağdat, Meraga ve Tebriz'e gelmişler, İslâm minyatüründe parlak devreyi açmışlardır. Orta Asya'dan İslâm ülkelerine gelen Türk sanatkarlarının özellikle Türk hükümdarları ve ileri gelenlerince himaye altına alındığı görülür. Bu suretle bu sanatkarlar en müsait şartlar içersinde çalışma imkânı bulmuşlardır. Uygurlu nakkaşlar, İslâm ülkelerinde eserlerini daima Arapça takma adla imzaladıklarından, hem hayatları hakkında bir bilgi edinilememiş, hem de bunlar yazımızın başında ifade ettiğimiz gibi İranlı veya Arap sanılarak, onlara maledilmişlerdir.

İslâmiyetten önce Orta Asya'da Uygur Türklerinin pek ileri götürdükleri resim sanatı, İslâmiyetten sonra da durmamış ve çeşitli kanallarla Anadolu'ya intikal etmiştir. Ayrıca, bilindiği üzere, İran, Mezopotamya ve Anadolu 11. asrın ikinci yarısından 1258 Moğol istilâsına kadar Selçuklu İmparatorluğunun, daha sonra da çeşitli Selçuklu atabeyliklerinin idareleri altında tamamiyle Selçuk Türklerinin hâkimiyetine tabiydi. Yani, bahis konusu asırlar boyunca İslâm dünyasının hakikî hâkimi Selçuklu Türkleriydi. Nitekim, Bağdat'ta ilk İslâm minyatür mektebini açanlar Selçuklu Türkleri olmuştur. Bu bakımdan Selçuklu çıkışı şeklinde tarif edebileceğimiz bu mektebin minyatürleri, Selçuklu sultan ve emîrlerinin kâtip ve nakkaşları olan Uygurlu Türkler tarafından geliştirilmiştir.

Büyük Selçuklular devrinde tekâmül eden minyatür sanatı, Anadolu Selçukluları zamanında da devam etmiş, fakat bu eserler günümüze kadar gelememiştir. 13. asrın başından günümüze kalan Varka ve Gülşah'ın minyatürleri, Selçuklu mektebinin en eski ve tek örnekleridir. İslâmiyetin ilk devirlerindeki bir aşk hikâyesini konu olarak ele alan bu mesnevî, İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine kısmında 841 Nu.'da kayıtlıdır. 70 sahife olup, 71 minyatürü havidir. 11. asırda yaşamış Ayyukî adlı bir şaire atfedilen eser, Gazneli Sultan Mahmud'a ithaf edilmiştir⁵.

Osmanlılar devrinden de ancak Fâtih Sultan Mehmed zamanından itibaren olan eserler günümüze intikal edebilmiştir. Osmanlı devri Türk minyatür sanatı bugün batı sanat çevrelerince pek teferruatlı olarak bilinmemektedir. İslâm minyatür sanatının Bağdat, Herat, Tebriz üslûp

(5) Ahmet Ateş, *Farsça eski bir Varka ve Gülşah Mesnevi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, V. C., 1954.

ve ekolleri hakkında etraflı bilgi toplayan batılı sanat tarihçileri ve araştırmacıları, bu devir Türk minyatüründen ya habersiz görünmüşler veya görebildikleri mahdüt sayıdaki malzemeye inhisar ederek ondan birkaç satırla söz etmişler, çoğunlukla da onu yabancı unsurlara bağlamaktan çekinmemişlerdir.

İstanbul'un fethinden sonra, bütün güzel sanat kollarında olduğu gibi minyatür sanatı da, Fâtih'in kolu kanadı altında himaye ve gelişme imkânı bulmuştur. Osmanlı devri Türk minyatüründe Fâtih'le birlikte başlayan bu gelişme Kanunî zamanında tam bir olgunluğa varmıştır. Topkapı Sarayı Hazine Dairesinde Fâtih Albümü diye tanınan ve Siyah Kalem imzasıyla birçok resimleri ve diğer ressamların eserlerini ihtiva eden minyatür koleksiyonunda, 15. asır Türk resmi ile, Uygur resmi arasındaki benzerlik ve bağlar açıkça kendini gösterir. Fâtih Albümü'ndeki minyatürlerde etnolojik unsurlar, şahıs elbiseleri, çehreler ve tipler tamamen Türk'tür. Bu minyatürlerde, Uygur şehirlerindeki mâbetlerin duvarlarını süsleyen ve Bezeklik tâbir olunan Uygur resimleriyle açık bir şekilde üslûp benzerliği vardır. Nakkaşların Uygur minyatür sanatının geleneğini bu kadar asır sonra İstanbul'da devam ettirdikleri aşikârdır. Bu Osmanlı minyatürünün Fâtih'ten sonraki devirlerinde de devam etmiştir.

Kanunî devrinde daha da gelişen minyatür sanatında Nigârî (Haydar Reis) ve Nakkaş Osman (Hünernâme ve Sûrnâme'yi resimleyen) gibi büyük üstadlar yetişmişlerdir. 17. asırda Nakşî (Ahmet Mustafa), 18. asırda da adı renk vuran anlamına gelen Levnî (Edirneli Abdülcelil Çelebi) bu sanat kolunun en büyük isimleridir.

Türk minyatür sanatının en güzel örnekleri bugün İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesinde, Üniversite ve Fâtih Millet Kütüphanesinde, Paris'te Bibliothèque Nationale ve Londra'da British Muzeum'dadır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde çeşitli kitaplar ve albümler içersinde 13.533 adet minyatür olup, bunlar 12-18. asırlar arası çeşitli devirlere ait örneklerdir. Bu minyatürler 451 cilt kitap ve albüm içersinde toplanmış durumdadır⁶.

Osmanlı-Türk minyatüründe portre resmi, tarihî konular, saray hayatı, muharebe ve muhasaralara ait sahneler ele alınmıştır. Osmanlı minyatürünün en belli başlı özelliği, tarihî konulu kitapların resimlendirilmesi olmuştur. Sûrnâme ve Hünernâmeler ve 17. asrın sonuna kadar resimlendirilmiş eserler bunun en güzel örneklerini teşkil ederler.

(6) Filiz Öğütmen, *12-18. yüzyıl arasında minyatür sanatından örnekler*. Topkapı Sarayı Minyatür Bölümü rehberi, Ankara, 1966.

18. asırda Osmanlı minyatürünün o zamana kadar devam etmiş olan klâsik üslûbunda değişiklik yapan Levnî yetişmiştir.

Türk minyatür sanatının çizgide, renkte ve kompozisyonda kendine has özellikleri vardır. Türk minyatüründe üslûba âzami derecede ehemmiyet verilmiş, bir dünya ve sanat görüşünün neticesi olarak sâtihta birliğin sağlanabilmesi için kompozisyon tertibinde üç buutlu cisimler serpiştirilmesi yerine figürleri üstüste sıralama tercih edilmiştir. Bu suretle figürlerin üstüste sıralanmasıyla geri plânda yer alacak figürlerin küçülerek renk ve desen zenginliğini kaybetmeleri önlenmiştir. Minyatüre konu olan hâdiseler ve tabiat romantik bir taşkınlık yerine, sade ve rahat çizgiler, saf bir renk ferahlığı ile çizilmiştir. Orta Asya duvar resimlerinde kullanılan toprak kırmızısı, lâl, mavi, yeşil, mor, portakal sarısı, pembe ve kahverengi gibi renkler Osmanlı devri Türk minyatürlerinde de kullanılmıştır.

- (*) *Oriental miniatures. Persian, Indian, Turkish.* General ediror: Jane Gaston Mahler, edited, with introductions and notes by William Lillys, Robert Reiff, Emel Esin, London, 1965.
- (*) A. Chester Beatty- V. Minorsky, *A catalogue of the Turkish manuscripts and miniatures.* With an introduction by J.V.S. Wilkinson, Dublin, 1958.
- (*) F. R. Martin, *The Miniature Painting and Painters Persia, India and Turkey.* London, 1912.
- (*) İ. V. Stchoukine. *Les peintures des manuscrits Timûrides.* Paris, 1954.
- (*) G. M. Meredith-Owens, *Turkish miniatures.* London, 1963.
- (*) *Turkish miniature painting.* Edited wit introduction and notes by Emel Esin Tokyo, 1960.
- (*) Ernst Kühnel, *Doğu İslâm memleketlerinde minyatür.* Çevirenler: Suut Kemal Yetkin-Melâhat Özgü, Ankara, 1952.
- (*) Ernst Kühnel, *Der türkische Still in der Miniaturmalerei der 15. und 16. jahrhunderts.* First International Congress of Turkish art (1. 1959), İstanbul, 1961.
- (*) Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı. Selçuk ve Osmanlı devri halıları, çini ve minyatür sanatı.* İstanbul, 1962.
- (*) Cathleen Costello, *Les miniatures anciennes de la Turquie.* Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 1961, 236. Sayı.
- (*) J. Ernst Grube. *A school of Turkish miniature painting.* First International Congress of Turkish art (1. 1959). İstanbul, 1961.
- (*) Suut Kemal Yetkin, *İslâm minyatürünün estetiği.* İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1953, 1. Sayı.
- (*) Hüseyin Gazi Yurdaydın, *Başlangıçtan XIII. yüzyıl sonlarına kadar müslüman minyatürü.* Ankara İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırma Dergisi, 1957, 2. Sayı.

Doğu-Türkistan Uyghur Minyatürü, 9. asır

Doğu-Türkistan Uygur Minyatürü, 9. asır

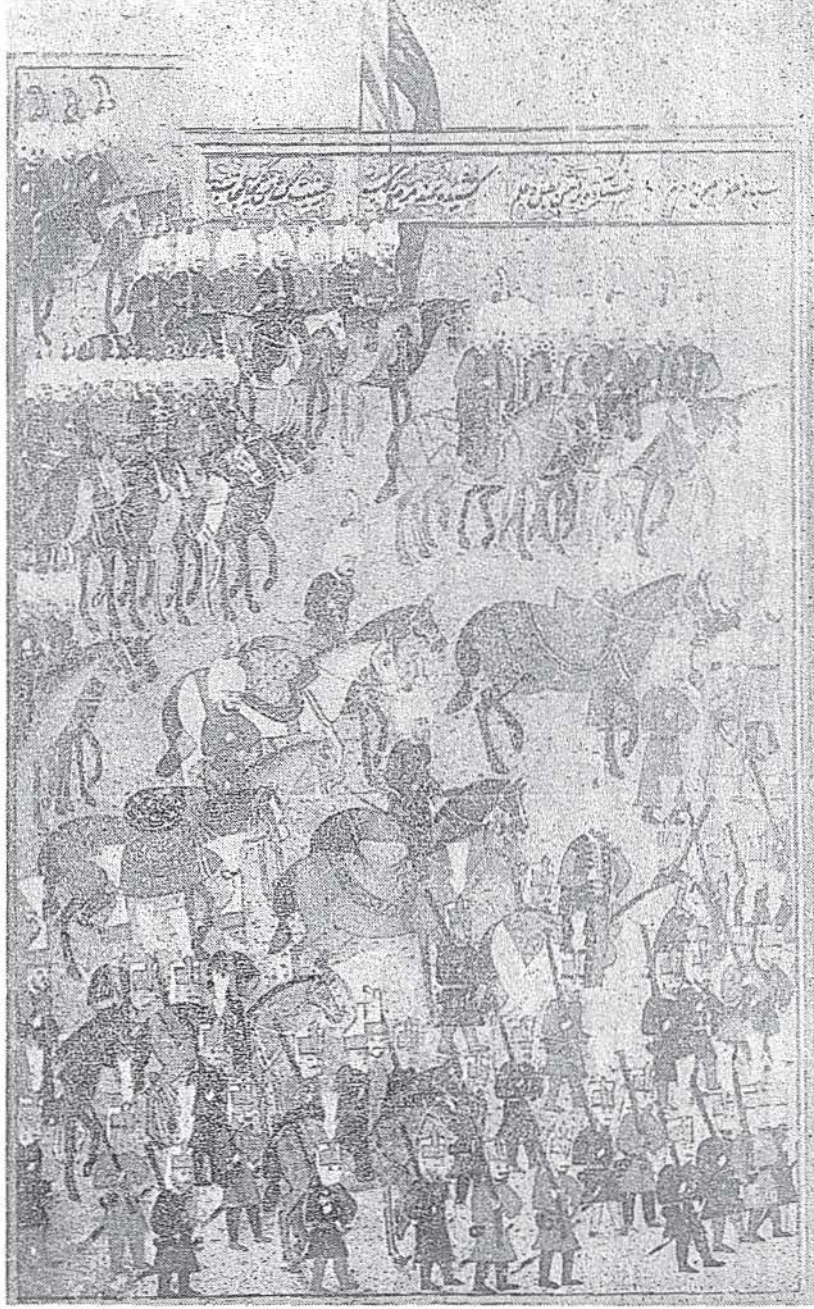
Varika ve Gülşah, 18. asır Selçuk

Karda av (detay) Fatih Albümü H. 2153

Feraceli kadın 18. asrın ilk yarısı, Osmanlı

Hünernâme'den. Osmanlı-Türk Ordusu bir zafer dönüşü. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı